

DET MILITÄRA

DEMOKRATISERINGSPROBLEMET

KRAVET på försvarets demokratisering är till sin innebörd ganska mångtydigt, och den hittills förda diskussionen i ämnet har också utmärkts av en viss oklarhet både beträffande de mål, man vill nå, och beträffande de medel, man vill bruka. I sin i höstas avlämnade förberedande utredning rörande officerskårens rekrytering har emellertid redaktör Ivar Österström lämnat åtskilliga värdefulla bidrag till de många oklara frågornas belysning. Av alldeles särskild betydelse är att han oförbehållsamt deklarerar, att »frågan om försvarets demokratisering framför allt och uteslutande är ett spørsmål om att göra försvarsorganisationen så effektiv som möjligt i den demokratiska staten». I detta uttalande kan hr Österström säkerligen påräkna instämmande från alla borgerliga partier i vårt land, och man kan också utgå ifrån att hans uppfattning numera delas av det övervägande flertalet socialdemokrater. Då sålunda så gott som fullständig enighet synes råda om själva kärnpunkten i problemet, borde goda utsikter finnas för dess slutliga ändamålsenliga lösning.

Att hr Österström gjort det ovan citerade uttalandet i en så pass kategorisk utformning, beror säkerligen på att man från vissa radikala kretsar med spekulativ läggning velat giva demokratiseringskravet en sådan innebörd, att dess uppfyllande skulle medföra de allvarligaste risker för försvarsorganisationens effektivitet. Utvecklingen inom sovjetarmén, där här åsyftade form av demokratisering praktiserats, lämnar icke något tvivelsmål rörande verkningarna.

Officersbefattningarnas avskaffande, gradbeteckningarnas slopande, hälsningsplikten upphörande och manskapets organiserande i soldatråd kännetecknade de metoder, varigenom bolsjevikerna ville skapa en ny disciplin som skulle ersätta den hävdvunna och skänka armén nödig styrka att försvara det revolutionära Ryssland. Samtidigt skulle genom särskilda politiska organ vid truppförbanden bolsjevikidéerna befastas och övervak-

ning av misstänkta ske. Studerar man den ryska armén av i dag, skall man finna, att en fullständig återgång till tsartidens förhållanden på det disciplinära området ägt rum, så när som på de politiska kommissariernas fortsatta existens. Sedan Stalin för några år sedan dekretat: »Kadrarna avgöra allt», har officerskårens ställning allt mer befastats: både de gamla beställningarna och hälsningsplikten ha återinförts. I stor omfattning avvecklades då de politiska kommissariernas inflytande. Vittnesbörderna från sakkunniga iakttagare, som haft tillfälle att på ort och ställe studera förhållandena, äro också samstämmiga däri, att disciplin och exercis inom den nutida ryska armén präglas av samma stramhet som i gamla tiders Ryssland.

En gammal erfarenhet har alltså ånyo besannat, att den militära organisationen, för att kunna fungera, kräver sina särskilda betingelser, vilka man icke utan att riskera dess effektivitet kan negligera. Endast en blåögd teoretiker eller en avsiktlig nedrivare kan ge sig på experimentet att plocka sönder uret och sedan han tagit bort själva fjädern söka få verket att gå. Krigsväsendets lagar och villkor synas hårda, men en bitter erfarenhet säger att de äro oeftergivliga, om instrumentet skall fungera under krigets påfrestningar. Formerna kunna växla, men själva principerna äro oföränderliga. Vad som för närvarande utgör det allvarligaste hotet mot ryska arméns slagkraft är emellertid återinförandet av de politiska kommissariernas välde inom försvarets alla områden. Befälsutövningen blir osäker och misstänksamheten florerar med de skadliga verkningar, detta innebär för andan inom krigsmakten. Åtgärder av detta slag äro givetvis obehövlige, så länge statsledningen hyser förtroende till sin krigsmakt.

På svensk uppfattning verka dessa förhållanden sällsynt främmande. Detta har säkerligen sin orsak i att det hos oss aldrig existerat någon verklig motsättning mellan statsmakten och krigsmakten. Gamla tiders bondehär — vi bortse härvid från upproren mot unionen under medeltiden — var i fråga om ledning och organisation nära nog identisk med samhället i övrigt. Nyare tidens inhemska svenska härorganisation, som fick sin mest karakteristiska utformning i indelningsverket, var också organiskt invuxen i samhället och bestod så gott som orubbat ända till senaste sekelskiftet. Om också motsättningarna mellan den framväxande arbetarrörelsen och de hävdvunna samhällsinstitutionerna under

de senast förflutna decennierna ibland tagit sig direkt antimilitära uttryck, har aldrig den ledande svenska socialdemokratien ifrågasatt krigsmaktens lojalitet mot statsmakterna. Åtskilliga uttalanden av socialdemokratiska försvarsministrar kunna härför åberopas.

När för närvarande huvuddelen av Sveriges folk ägnar ett allt större intresse åt försvaret är det därför ganska naturligt, att det gamla traditionella förtroendet mellan krigsmakten och nationen växer sig allt starkare. Trycket utifrån svetsar ihop samhällsklasserna och skapar samling kring försvaret, vilket mer än någonsin framstår som folkets gemensamma angelägenhet. Klyftor ha överbyggts och gränser ha utplånats. När det nu gäller att samla alla goda krafter och alla friska källsprång i en enda ström, blir frågan om officersrekryteringen en exponent för vår förmåga att engagera alla skikt i samhället för det gemensamma bästa. Om man härvidlag icke minst tänker på industriarbetarna, beror det därpå att denna kategori hittills i mycket ringa utsträckning lämnat bidrag till officerskåren.

I den Österströmska utredningen givas vissa anvisningar om hur detta mål skall kunna nås. Dessa förtjäna givetvis stort avseende och böra prövas; icke blott med hänsyn till bästa rekrytering utan även för att i enlighet med moderna principer öppna vägarna för alla dugliga inom yrket bör all hjälp lämnas åt lämpligt underbefäl att genom studier avancera till officerare. Men därjämte böra även andra uppslag diskuteras. Svårigheten ligger i att utan eftersättande av de kvalitativa fordringarna för officersutbildningen finna utvägar, som leda till målet. Några oöverstigliga hinder torde emellertid detta icke erbjuda. Särskilt i vårt land, där kvalitetsbegreppet — icke minst på det industriella området — framstått som en fundamental livsbetingelse, bör det icke möta gensaga att få denna princip tillämpad även i avseende å officerskåren. Icke börd, icke politiska åskådningar utan kunskaper, duglighet och god karaktär skola vara den enskilde officerens meriter.

En utväg, som bör undersökas, är stipendiars lämpliga användande, t. ex. för studier i läroverk fram till studentexamen och därefter officersutbildning i vanlig ordning. Denna anordning skulle endast vara en upprepning av systemet med frikadetter från borgerskapet och bondeklassen, som praktiserades vid Krigsskolan under 1800-talets tidigare del. Åtgärden, som stod i direkt

samband med planerna på den allmänna värnpliktens införande, var ett otvetydigt uttryck för en strävan efter en tidsenlig demokratisering av försvaret.

Den tid är numera för länge sedan förbi, då officersyrket för många var en tämligen själlös rutinsak. Milissystemet i Schweiz — för vilket de äldsta socialdemokraterna svärmade, bl. a. därför att det skulle förebygga uppkomsten av en officerskast — har alltmer övergått till att bygga på yrkesofficerare. Teknikens i snabbt tempo skeende utveckling ställer ökade krav på den rent fackmässiga sidan av officersutbildningen. Men därtill kommer, att allmänbildningens stegring — icke minst bland de vakna kroppsarbetarna — skärper även kravet på officerarnas bildningsstandard. Officerare, som utgå ur arbetare- eller bondeled, böra i möjligaste mån i bildningshänseende ställas på samma plan som officerare ur andra samhällskretsar, och detta kan bäst ske genom att de få samma grundliga skolbildning som övriga. Kravet på officerskårens rekrytering innebär genomförandet av en social utjämning men kan i vår tid omöjlig betyda en kvalitetsnivellering.